

Г. Б. Гандзілевська

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ У МЕТАФОРИЧНИХ
НАРАТИВАХ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ЕМІГРАНТІВ**

У статті досліджено проблему формування ресурсного потенціалу життєвих сценаріїв українських письменників-емігрантів крізь призму драматургічно-рольового підходу. Запропоновано компоненти ресурсу життєвого сценарію та їхнє співвідношення відповідно до теорії архетипів К. Юнга та сучасної концепції рівневої структури творчості. За допомогою психологічного аналізу репертуару життєвих ролей, репрезентованих у метафоричних наративах сучасних українських письменників-емігрантів, виокремлено сенсожиттєві орієнтири, як основний показник сформованості ресурсного потенціалу їхніх життєвих сценаріїв.

Ключові слова: життєвий сценарій, ресурс життєвого сценарію, письменники-емігранти, життєва позиція, життєві ролі, сценарне рішення.

В статье исследуется проблема формирования ресурсного потенциала жизненных сценариев украинских писателей-эмигрантов через призму драматургически-ролевого подхода. Предложено компоненты ресурса жизненного сценария и их соотношение согласно теории архетипов К. Юнга и современной концепции уровневой структуры творчества. С помощью психологического анализа репертуара жизненных ролей, представленных в метафорических нарративах современных украинских писателей-эмигрантов, выделены смысложизненные ориентиры, как основной показатель сформированности ресурсного потенциала их жизненных сценариев.

Ключевые слова: жизненный сценарий, ресурс жизненного сценария, писатели-эмигранты, жизненная позиция, жизненные роли, сценарное решение.

The article deals with the problem of the formation of the resource potential of life scenarios of Ukrainian writers-emigrants through

the prism of dramatic-role-based approach. The components of the resource of the life scenario and their correlation according to the K. Jung's theory of archetypes and the modern conception of the level structure of creativity are proposed. Through the psychological analysis of the repertoire of life roles represented in the metaphorical narratives of contemporary Ukrainian emigrant writers, the sensory and life benchmarks are singled out as the main indicator of the formation of the resource potential of their life scenarios.

Key words: *life script, life script resource, emigrant writers, view of life, life roles, script decision.*

Обґрунтування проблеми. Одним із засобів вирішення сучасних проблем загальної і практичної психології, пов'язаних із психологічною адаптацією особистості до життєвих змін, є вивчення досвіду минулого. Ефективним методом дослідження в цьому напрямі вбачаємо нарративний аналіз літературних творів українських письменників-емігрантів, адже наративи емігрантів містять інформацію про способи пристосування до складних життєвих ситуацій літературного героя (зокрема, автора). Вагомого значення набувають метафоричні наративи (казки, поеми, новели і т. д.), які за допомогою символічного ряду репрезентують не лише життєвий досвід автора, а й соціокультурний загалом. Особливе значення має вивчення такого феномену як життєвий сценарій, показником якого є життєві ролі індивіда, які демонструють певні моделі пристосування до життєвих змін. Розуміння ресурсного потенціалу репертуару життєвих ролей може націлити психологів на нові методи роботи, а значить оптимізувати психологічну допомогу сучасним мігрантам.

Аналіз попередніх сучасних досліджень. У своїх попередніх дослідженнях нами було простежено зв'язок соціокультурної адаптації сучасних українських емігрантів із їхніми сценарними установками (рішеннями) – складовою життєвого сценарію [7]. Своєю чергою, це підтверджує вагомість вивчення життєвого сценарію в контексті пристосування індивіда до життєвих змін. Крім сценарних установок, приписів і заборон батьків, що впливають на їхнє формування, до структури життєвого сценарію, який розуміємо, як когнітивно-емоційного новоутворення ідентифікації індивіда, включаємо архетипи (несвідомі зразки поведінки, які демонструють глибинну філософію життя). Показником життєвого сценарію виділяємо життєву роль, яка виражає ставлення індивіда до себе

та уявлення про світ загалом. Очевидно, що уявлення про життя (життєвий сценарій) залежить від уявлень про себе (життєвими ролями), а тому для виявлення чинників та умов формування ресурсу життєвого сценарію вагомим значенням набуває психологічний аналіз героїв та середовища метафоричного наративу, що й забезпечує наративний аналіз. Для осмислення проблеми вагоме значення мали праці представників наративного способу осмислення життєвого досвіду особистості (Т. Титаренко [26], Н. Чепелевої [22] та ін.), де наголошено на оповідальній природі особистості та модель життєвої історії розглядається як модель ідентичності; автора теорії ролей Дж. Міда [27] та І. Гофмана [10] (символічний інтеракціоналізм), де соціальне життя індивіда характеризується, як низка драматичних вистав, а розвиток особистості – у контексті розігрування ролі; Е. Берна [2] (транзактний аналіз) про презентацію рольового репертуару трьома Его станами («Батько», «Дорослий», «Дитина»); Я. Морено [16] (психодраматичний напрям), який вказує на пряме відношення ролі до вираження ідентичності, не віддільної від матриці міжособистісної взаємодії; П. Горностая [9] (ролевий підхід у соціальній психології особистості), який репертуар життєвих ролей пов'язує з особистісною ідентичністю, наголошуючи на його залежності від внутрішніх (потреби в самореалізації і ролевому розвитку особистості) та зовнішніх (система ролевих очікувань, що відображають соціальні цінності та вимоги до виконання соціальних ролей) чинників та ін. Особливого значення надаємо дослідженням символів та архетипів К. Юнга [25], згідно з якими соціальна роль є Маскою (Персона (Persona)), що приховує автентичність особистості, однак задовольняє потребу в адаптації. Власне ці дослідження та праці О. Штепи [23] щодо розуміння ресурсності індивіда, як здатності реалізовувати ресурси, класифікація екзистенційних ресурсів особистості О. Рязанцевої [18] (ресурс Свободи, ресурс Сенсу, ресурс Милосердя, ресурс Прийняття, ресурс Віри), стали основою розуміння ресурсного потенціалу життєвого сценарію. Так, мету цього дослідження скеровуємо на психологічний аналіз метафоричних наративів сучасних українських письменників-емігрантів у вимірі ресурсного потенціалу життєвих сценаріїв, показником активації якого є співвідношення активних та пасивних життєвих ролей.

Виклад основного матеріалу. Структура життєвого сценарію в нашому розумінні відображає свідомі та несвідомі етапи іденти-

фікації індивіда. Вагоме значення в цьому процесі мають архетипи, які є складовими Юнгіанської моделі психіки. Визначальну роль у цій моделі відіграє колективне несвідоме. Окрім Персони, до архетипів К. Юнг відносить Тінь (центр особистого несвідомого), Аніму / Анімус та Самість (архетип цілісності, що об'єднує свідоме і несвідоме)). Теорія К. Юнга стала основою рівневої структури творчості, запропонованою Л. Бобир [3]. Так, Персона, як навченість, відображає перший рівень творчості; другий виражається через сублімацію – Тінь; третій – через Аніму / Анімус, як вирішення конфлікту про протилежну особу; на четвертому рівні – колективного несвідомого продукт з'являється одразу в завершеному вигляді; і найвищим рівнем – п'ятим, є рівень Самості, на якому створюється щось «нове, що рухає світ вперед». Рівні ресурсного потенціалу життєвого сценарію (міри можливостей особистості для соціальної адаптації та його самореалізації) ми вбачаємо у зворотній ієрархії запропонованих структурних компонентів. Так, базою для формування життєвого ресурсу вважаємо колективне несвідоме – наші глибинні духовні цінності, первинна філософія життя, досвід предків. Інакше кажучи, ми народжуємось із пасивним психологічним імунітетом, який сприяє духовній ідентифікації. Наступним рівнем вважаємо статеву ідентифікацію (Аніма / Анімус). Прийняття своєї психосоматичної ролі, що передбачає задоволення базових потреб, сприяє як подальшому ролевому розвитку (психічної, соціальної та трансцендентної ролі (ролева структура особистості за Я. Морено)), так і розв'язанню едипального конфлікту. Ресурсний потенціал на цьому рівні містить емоції та почуття, які людина здатна переживати у стосунках, а також сценарні рішення (дозволи та заборони на них), сформовані насамперед під впливом приписів батьків. Слід відзначити, що сценарні рішення до певного етапу життя, подібно психологічним механізмам захисту, створюють відчуття безпеки, тобто сприяють формуванню психологічного імунітету. Пов'язуємо цей етап формування ресурсу життєвого сценарію з початком ініціації. Наступний рівень – це приховані, придушені наші бажання, мрії – Тіневий бік. Водночас це імпульси, інстинкти, джерело творчої активності, енергію яких Его (центр свідомості), може скерувати в конструктивне русло (творча ідентифікація). Третій рівень ресурсного потенціалу життєвого сценарію вважаємо знання та уміння, переконання та цінності, які формуються за допомогою як приписів

батьків (зовнішнього ресурсу), так і власного досвіду. Ці вміння спрямовані на основну життєву ціль – соціальну адаптацію через самопрезентацію, механізмом якої є прагнення справити хороше враження та приховати недоліки. Відображає цей рівень Персона (соціальна ідентифікація). І найвищим п'ятим рівнем є рівень Самості (прагнення до цілісності), який інтегрує всі ресурси особистості та демонструє здатність ними користуватись і передавати нащадкам (індивідуальна ідентифікація) – духовно-моральний імунітет. Наскрізним ресурсом усіх рівнів вважаємо мрію, адже як форма самоідентичності [1; 26], вона приводить в актуальний стан мету життя та план її реалізації. Всі ці архетипи мотивують поведінку людини задля цілісності, що своєю чергою активує ресурс для реалізації мрії (план), механізмом чого є смисли. Психічні функції індивіда, які К. Юнг виокремив, як мислення, почуттєвість, відчуття та інтуїція, демонструють пріоритетність змістовної наповненості ресурсу життєвої ролі, а значить і життєвого сценарію, та компенсацію. Для перевірки та експлікації нашого розуміння ресурсу життєвого сценарію та його чинників формування сконцентровуємо увагу на психологічний аналіз наративів сучасних письменників-емігрантів.

Літературна творчість, зокрема поетичний твір, згідно з працями З. Фрейда [20] надає можливість для письменника вирішити свої душевні конфлікти за допомогою героїв твору, які є складовими цілісної структури «Я» автора. Ця ідея є основою і наративної психології. Однією з найважливіших функцій наративу є самопрезентація особистості, зокрема її переконань та цінностей [22], форм самоідентичності (фантазій, мрій, бажань, планів та ін.) [1] та ін., що своєю чергою, сприяє розумінню особливостей життєвого сценарію, чинників його формуванню та міри можливостей індивіда. Сприяє цьому психологічний аналіз репертуару його життєвих ролей – сукупності життєвих ролей, де життєва роль – це інтегральний феномен, що поєднує характерні, сценарні, смислові, архетипічні та ін. типи [9]. Існують різні класифікації ролей. У цьому дослідженні сконцентровуємо увагу на ресурсних (активних) ролях індивіда у процесі розгортання його життєвого сценарію.

Перші наші розвідки [6] психологічного осмислення ресурсних складових життєвого сценарію були здійснені за допомогою аналізу наративів У. Самчука («Юність Василя Шеремети»),

Д. Нитченка («Заповіт», «Від Зінькова до Мельборну: Із хронічки мого життя»), Л. Богуславець («Моя австралійська кума»), О. Лятуринської («Щастя згублені ключі», «Ось коридор із входом до архівів»), І. Огієнка («Та ж чуда скрізь»), А. Павлюка («Батькам»), І. Вишенського («Книжка» (Глава 9)) та ін. Це дало можливість виокремити духовно-моральні цінності як основу їхнього життєвого ресурсу, умовою формування яких є сприятливе середовище. Довіра до світу, відповідальність за якісне наповнення свого життя та прийняття екзистенційних данностей дає можливість реалізувати письменникам своє покликання, яке вбачаємо в літературній самопрезентації. Сформований духовно-моральний імунітет письменників сприяв пристосуванню до труднощів, подоланню складних ситуацій.

Водночас психологічний аналіз репертуару життєвих ролей у метафоричних наративах О. Лятуринської («Мамурка»), О. Стефановича («Івасик-Орлик»), С. Луцкової («Плач за рожевою птахом») та Т. Шевченко («Гонечка – сіра Мишка») [5] дає підстави стверджувати, що зміна ставлення до себе індивіда, апробація нових ролей, має вплив на подальше розгортання його життєвого сценарію. Психологічний аналіз метафоричних наративів демонструє такі ресурсні чинники розгортання життя, як установка на життя, духовна ідентифікація, варіативність поведінкових реакцій, усвідомлення свого покликання та місії. У зв'язку з цим вагомим значення набуває формування гнучкості у виборі стратегій поведінки, вміння відстоювати свої кордони, здатність рухатися далі при поразках, зберігаючи свою цілісність та автентичність. Раціональні приписи значимих дорослих, обумовлені духовно-моральними цінностями, сприяють психологічній адаптації та підвищують якість життя.

У подоланні життєвих криз велике значення, на думку П. Горностая, мають уявлювані ролі, що створюються активною чи пасивною творчістю [9]. Підтвердження цієї тези вбачаємо в поезії Юрія Лазірко, який народився у Львові, та після завершення навчання у Вільям Патерсон Університеті (м. Вейн – Нью-Джерсі) за фахом «комп'ютерні науки» проживає в США. Відповідно до наративного аналізу компоненти цілісної особистості виражені як персоніфіковані герої. Назва однієї із збірок поета «Парасоля для долі» презентує образи двох героїв, змістовна наповненість яких дозволяє виділити один з яких – «Парасолю» своєрідним захистом

для іншого – Долі. Це свідчить про наявність ресурсної складової життєвого сценарію і самого автора, адже парасоля, на нашу думку, символізує здатність реалізовувати життєві плани, результатом яких є Доля. Відповідно до позиції буддистського Сходу щодо розуміння долі людина вільна у виборі, але в межах її призначення. В іншому випадку людина вбиває в собі своє істинне Я. Внаслідок чого неможливо досягнути щастя [21]. Тобто чинником формування щасливого життєвого сценарію є розуміння та усвідомлення свого призначення, а показником його ресурсу – здатність займатись діяльністю, яка приносить задоволення. Підставою для таких роздумів послужив нарративний аналіз вірша «Дощовик» [11], який містить збірка. Головним героєм цього метафоричного нарративу є *звклиий до води, старий* як світ Дощовик, що захищає від печалі та дозволяє мандрувати життям. Цей образ символічно демонструє архетип Творця, адже людина, у якої активізувався такий архетип, згідно з дослідженнями К. Пірсона, які базується на працях К. Юнга, приречена постійно щось творити. В іншому випадку вона відчуває «брак повітря» [15]. Тобто Дощовик тлумачимо як творчу ідентифікацію автора (*дощовик до лиця*), творчий ресурс, оновлення якого забезпечує новий творчий продукт (*набиратися сил, мов нектару бджола*). Творчий процес поета згідно з нарративом обумовлює любов (*віршем залатаю всі його діри, а любов'ю надихаю краплю тепла*). Крім того, ще одним героєм нарративу є Розгублений день, ресурс якого поповнює Небо (духовна ідентифікація автора), що виражається через митру, яку в загальному розумінні пов'язують із головним убором єпископа, частиною богослужіння. Тобто віра, любов, творчість – це є той ресурс, яким автор уміло користується (*підійму та на серце повішу*) для реалізації свого покликання, яке вбачаємо в літературній діяльності. Аналіз смислових блоків дозволяє виділити висхідний тип нарративу, відзначити ознаки прогресу щодо формування автором свого ресурсу (*і він буде легким, та стійким проти вітру*). Своєю чергою, це свідчить про високий рівень ресурсності поета, який демонструють описані життєві ролі.

Яскравою демонстрацією всіх рівнів структури ресурсного потенціалу життєвого сценарію є інший поетичний твір Юрія Лазірко «Урбанічна світлина» [12]. Герої цього метафоричного нарративу власне і виражають архетипи функціональної моделі особистості за К. Юнгом. Так, до колективного несвідомого відносимо такі

персонажі, як Гербарій, Місто, Прочани, Світ; до Персони: Маски (*У морі масок – деє моя пливе в човнику*); до архетипу Тіні: Тінь (*Так важко вислідити тінь на тлі скляному, не в куті*), Хтось, Нехлюй, Щурі (*шукають рай собі*); Аніма/Анімус: Емоції (*емоції вбирають усе*); до Самості: Сенс, Життя. Пошуки відповіді на запитання «Це я?» за допомогою певних кроків, подій, сприяють виробленню життєвої позиції Миротворця (*Ламається – де треба – ніж*), яку підкріплює екзистенційний ресурс Сенсу. Відповідно до класифікації архетипів К. Пірсон [15] така стратегія поведінки характерна людині, у якої активований архетип Мудреця. Мудреці вірять, що здібність людства до знань і розвитку зробить світ кращим, а тому основним бажанням у них є відкрити істину, на що спрямовані і Творці, про архетип якого ми відзначали раніше. Отже, наратив, який є очевидною юнгіанською моделлю ідентичності, за допомогою символічного ряду репрезентує процес індивідуації, результатом якої є становлення Самості.

Іраціональною формою прогнозування, наочним, інтимним образом бажаного майбутнього є мрія [26]. Мрія, втілена в наратив, відповідно до досліджень І. Березко [1], є продовженням ідентичності, що своєю чергою відкриває нові способи для самореалізації, і як форма моделювання майбутнього, символізує відкритість новому досвіду, розширення власних можливостей, а значить містить ресурс для його створення. «Люди, мрійте чисто і джерельно!» з таким закликком звертається до читача українська поетеса, яка проживає у США, Р. Вірлан. Цитата поетеси «Сильні ті, хто вмів не згоріти в морі своїх емоцій, а виокремити їх від себе...», вказує на пріоритетність чуттєвої та почуттєвої психічних функцій, на які наголошував К. Юнг. Водночас ресурс поетеси вбачає у виході із злиття зі своїм почуттям (у гештальттерапії злиття (конфлюенція) є психологічним механізмом захисту), що своєю чергою, свідчить про відчуття авторкою своїх кордонів, розуміння своїх потреб, бажань, готовності рухатись далі. Зосередивши увагу на її метафоричному наративі про мрію, звертаємо увагу на шляхи її досягнення. Героєм наративу мрії зазвичай є «ідеалізоване Я» особистості [1]. Ототожнивши поетесу з *кольоровою* Мрією, як головним персонажем наративу, можемо припустити, що її життєвий сценарій містить ресурс, яким авторка готова поділитись (*мрія буде сонячно світити*). Водночас фіксуємо заборони сценарію (*не спішіть, не стоптуйте, не замуруйте, не доторкайте*) та

переконання (*мрії випікаються роками*), які авторка пропонує як настанови щодо реалізації мрії. Ресурс приписів убачаємо у свободі формування духовної і творчої ідентичності для досягнення цілі життя – духовно-творчої самореалізації (*творчосил Божественної Суті*). Базові дієслова наративу «виплітайте», «намалюйте», «спроєктуйте», «одпустіть», указують на активну позицію авторки, актуалізовану дієву складову ідентичності. У творчому процесі вагомого значення має фаза роботи несвідомого, за якою зазвичай відбувається свідоме завершення творчого продукту. Розглядаючи досягнення мрії як творчий процес, спостерігаємо цю складову творчості і в наративі (*одпустіть їх у пташину зграю*). Відзначимо, що птах – це символ людської душі, посередник між небом і землею [17]. Досліджуючи символіку Богині-птаха в українській та індоєвропейській міфології, Г. Лозко [13] наголошує на уявленнях українців про персоніфікацію душі у вигляді птаха. Згідно з дослідженням К. Юнга птах символізує дух або ангелів, посланців вищого світу, тобто символізує прояв духовності, а значить і віру в допомогу вищих сил. Своєю чергою, це дозволяє виділити диференційований архетип поетеси – архетип Простодушного, адже ціль його – бути щасливим – «корелює» з його девізом «Вільні бути самим собою» [15]. «Дарами», які тлумачимо як ресурс, Простодушного є довіра до життя і віра в духовну силу, що і підтверджує метафоричний наратив поетеси. З наративу очевидно, що авторка, як і її Мрії, «люблять волю і простори». Це дає можливість виділити основним екзистенційним ресурсом – ресурс Свободи. Крім того, бажання (потяг, що відображає потребу [26]) поетеси «хай дари висотні не щезають!!!» підтверджують пріоритетність духовних цінностей у її житті та вагомості слідувати духовним орієнтирам. Зважаючи на те, що бажання, як переживання, переходять у дію завдяки великій енергетиці [26], останню вбачаємо у процесі формування мрій, засобом якого є творення наративів (*бо без мрії світ – безводне море!*).

Птах є основним героєм метафоричних наративів і іншої сучасної української поетеси, яка народилась на Острозчині, та нині проживає в Італії, С. Луцкової. Слід відзначити, що в попередніх своїх дослідженнях ми вже пропонували результати психологічного аналізу поеми «Плач за рожевою птахою» [5]. У цьому дослідженні детальніше зупиняємося на казці авторки «Горобенятко Вісімка» [14]. Назва казки вказує на головного героя – Горобенят-

ка, ім'я якого сама авторка пов'язує із знаком безкінечності (як уважають наймудріші люди – знак безконечності). Водночас сюжет зав'язаний на іншій героїні – повелительці птахів – Пії, крила якої нагадують барвисту вісімку (щось дуже схоже на барвисту вісімку). Аналізуючи наративи в контексті формування ресурсу сценарію, спробуємо за допомогою символічного ряду та персонажів, що відображають життєві ролі письменниці, проінтерпретувати особливості цього процесу. Ймовірно, що Горобенятко відображає ресурсну життєву роль, яка в певний період з'являється і розвивається в авторки, про що дізнаємось через образ Пії. Зазвичай позитивний герой відображає бажання автора відповідати цьому образу, однак за певних причин, йому в житті для цього не вистачає ресурсів. Аналогія до імені героїні Пія із відомим римським імператором, який отримав прізвисько Пій, тобто Благочестивий, за відсутність явних пороків під час свого правління, сприяє створенню психологічного портрету першопочаткової героїні. Пія, як справжня правителька, є відповідальним (*прокидається найпершою*), активним (*числівник багато вживається декілька разів*), миролюбним та мудрим лідером, яка вміло вирішує конфлікти між пташиними родинами (*їй майже завжди вдавалося помирити розбишака та вгомонити бешкетників*), та отримує задоволення від своїх перемог (*тоді пір'я на її чудесних крилах починало сяяти*). Пія радіє життю та вміє ділитися цією веселковою енергією (*навіть найпохмуріші люди помічали це, усміхалися*). Одночасно вище описане може свідчити про внутрішньо-особистісні конфлікти, які письменниця вміє вирішувати (*наступала пташина благодать*). Наголошуючи на індивідуальності смислового наповнення «*благодаті*», героїня все ж ідентифікує своє бажання сформулювати новий для неї та відомий іншим ресурс (*повернувшись додому у високі гори, і сама знесла яєчко*). Загальновідомо, що яйце є символом зародження Всесвіту. Ймовірно, що йдеться про глибокі сенсожиттєві орієнтири, що базуються на ментальних цінностях, актуалізацію яких могла спровокувати поїздка до України (авторка часто відвідує рідних) та події, які зараз переживають українці. Послугуючись дослідженнями К. Юнга, Г. Лозко [13] констатує, що початковий архетип образу жінки-птаха найбільш чітко простежується в ідеї «вічної присутності», що проявляється на ранній стадії людської свідомості, перш ніж виникає диференціація подальших архетипів. Подальший сюжет дає підстави виокремити

першопочатково архетип Шукача, який орієнтований на пошуки кращого світу, та в результаті подорожі – Турботливого [15]. Ці архетипи провокують бажання героя (Горобеня) – знайти справжнього себе через освоєння світу та захистити людей від можливих збитків. Своєю чергою, це пояснює фінал казки, де герой робить вибір на користь інтересів середовища, що свідчить про пріоритетність ресурсу Милосердя. Альтруїзм, який характерний цьому архетипу, демонструє наявність ресурсу любові [24], що і демонструють головні герої наративу.

Сюжет мандрів, подорожі, зазвичай інтерпретують як пошук сенсу життя, процес індивідуації, результатом якого, як уже відзначалось, є становлення Самості – цілісності психіки. Процес інтеграції особистості супроводжується розширенням нових можливостей. Саме цей процес і спостерігаємо в наративі: незвичне, однак самотнє яєчко, трансформується в моторного та невгамовного Знайду (сміслові навантаження слова підтверджує нашу гіпотезу про новий ресурс). Чинником благополучної подорожі героя сприяла сформована базова довіра до світу, яку забезпечила материнська любов і піклування (*Цілу ніч плела Пія легку ковдрочку зі свого барвистого пір'я та місячного сяйва, щоб яєчко, бува, не змерзло*). На шляху героя трапляються помічники, що свідчить про здатність приймати допомогу (зовнішній ресурс), адаптованість героя. Своєю чергою, це сприяє в перспективі формуванні здатності самому ділитись ресурсом. Відповідно до емпіричного дослідження О. Штепи [24] психологічна ресурсність є критерієм здатності особистості наділяти власне життя сенсом. Так, інтеграція двох героїв (Пії та її сина Вісімки), свідчить про присвоєння ресурсності, що сприяє розумінню героєм свого покликання (*стати згодом повелителем птахів*) та своєї місії (*врятувати птахів від голоду*). Дослідниця психоаналітичних аспектів української народної казки, О. Тиховська у своєму інтерв'ю для газети «**Наш Ужгород**» стверджує, що «В житті, як у казці, щаслива кінцівка залежить від правильного рішення» [19]. Герой приймає спонтанне самостійне рішення, результат якого задовольняє потребу соціума, та в перспективі і власні потреби – *пташина благодать та щасливе життя з красунею Черрі*. Тему останнього смислового блоку – творення Чуда, зазвичай пов'язують з оптимізмом, вірою в хороший підсумок, що і демонструє фінал казки. Мораль наративу, яка відображає інтроєкт автора (*щоб почуватися щасливим, зовсім*

не обов'язково бути повелителем), стверджується і водночас піддається сумніву (*чи не так?*). Адже з наративу очевидно, що герой уже є повелителем свого життя (інтеграція Самості), а порятунок ближніх указує, що він може взяти відповідальність і за інших.

Творчість, успіх та любов забезпечує оновлення психологічної ресурсності [24], про що свідчать і результати нашого дослідження. Доповнюємо цю тезу таким феноменом як *приємні спогади*. Підставою для таких висновків стали результатах аналізу метафоричного наративу «Антонівка» української письменниці-емігрантки, яка проживає у США, Тамари Ганенко [8]. Покликання, як баланс соціальної адаптації та самореалізації, вбачаємо в діяльності, яка приносить задоволення. Відповідно до досліджень обдарованості, така діяльність не втомлює, про що свідчить і поезія Т. Ганенко (*не зімкнула я віч, в півтемній кімнаті пишу цілу ніч*). Очевидно, що підтримку цього процесу забезпечують *приємні спогади про турботу мами (матуся моя щогодини встає – на бідне дитя подивитись своє)*. Із приватної переписки з п. Тамарою дізнаємось, що «серйозне ставлення до життя, порядність, глибокі почуття, любов і таланти до мистецтва», вона отримала від своїх батьків, зокрема від мами. Сімейна традиція – збиратись і співати українські пісні («Взяв би я бандуру», «Там, де ятрань круто в'ється») віддзеркалюється у її творах, що може свідчити про збереження цієї традиції, як сімейної цінності. Водночас спостерігаємо й отриманий у спадок ресурс любові. Натхненням для творчості поетеси є спогади про яблука «антонівки», зірвані руками мами (*Антонівки пахнуть у вірші мої*). Яблуко в міфології зазвичай тлумачать як символ любові, а тому можемо зробити висновок, що авторка володіє ресурсом любові та готова ним поділитись.

Висновки. Отже, результати психологічного аналізу наративів демонструють рівні ресурсного потенціалу життєвих сценаріїв письменників-емігрантів, як процес індивідуації, що завершується етапом інтеграції свідомого та несвідомого. Ймовірно, що такий результат може свідчити про вихід із звичного сценарію для конструювання власного – автономного. Ресурс такого сценарію забезпечують сенсожиттєві орієнтири. Очевидно, що породження творчих продуктів у формі наративів письменниками-емігрантами сприяло їхньому конструктивному пристосуванню до змінених обставин та подолання життєвих труднощів, що може слугувати прикладом і для сучасних мігрантів. Таким чином, вище презент-

тований нарративний аналіз оповідальних текстів може збагатити психологічну теорію і практику новим досвідом та стати засобом підтримки для зацікавленого читача. **Перспективу подальших розвідок** вбачаємо в нарративному аналізі творчих продуктів письменників-емігрантів різного віку.

Література:

1. Березко І. Наратив майбутнього як засіб реінтерпретації минулого та по інтерпретування теперішнього досвіду особистості / І. Березко // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей/ НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум. – Вип. 25 (28). – 2011. – С. 3–12.

2. Берн Е. Ігри, у які грають люди: світовий бестселер із психології стосунків / Ерік Берн ; [пер. з англ. Карини Меньшикової]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 255 с.

3. Бобир Л. Що таке справжня творчість [Електронний ресурс] / Л. Бобир. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=rGLzX5GpXZl&t=288s>.

4. Вірлан Р. Мрійте [Електронний ресурс] / Р. Вірлан // Поетичні майстерні. – Режим доступу : <http://maysterni.com/publication.php?id=83843>.

5. Гандзілевська Г. Метафоричні наративи українських письменників-емігрантів у вимірі життєвих ресурсів особистості / Г. Гандзілевська // Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи : збірник наукових матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. (17 травня 2017 р., м. Полтава). – Полтава : Видавець Шевченко Р.В., 2017. – С. 29–32.

6. Гандзілевська Г. Б. Ресурс життєвих сценаріїв українських письменників-емігрантів / Г. Б. Гандзілевська // Українська діаспора: проблеми дослідження: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острогоз ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство. – Острог, 2016. – С. 262–264

7. Гандзілевська Г. Роль сценарних установок у процесі соціокультурної адаптації українських емігрантів / Г. Гандзілевська, В. Поліщук // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського Психологічні науки: збірник наукових праць ; за ред. Ірини Савенкової. – № 1 (17), квітень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – С. 41–47.

8. Ганенко Т. Антонівки [Електронний ресурс] / Т. Ганенко // Поетичні майстерні. Режим доступу : <http://maysterni.com/user.php?id=3285&t=1&rub=962&sf=1>.

9. Горностай П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности : [монография] / П. П. Горностай. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 311 с.

10. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / И. Гофман ; пер. с англ. и вступ. статья А. Д. Ковалева. – М. : «КА НОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2000. – 304 с.

11. Лазірко Ю. Дошовик Збірка «Парасоля для долі». [Електронний ресурс] / Ю. Лазірко. – Режим доступу : <http://www.stihi.ru/2008/02/23/357>.

12. Лазірко Ю. Урбанічна світлина [Електронний ресурс] / Ю. Лазірко // Поетичні майстерні. – Режим доступу : <http://maysterni.com/user.php?id=3156&t=1>.

13. Лозко Г. Символіка жінки-птаха в українській культурі / Г. Лозко // Україна в етнокультурному вимірі століть : збірник наукових праць : посібник для викладачів, вчителів, студентів й учнів вузів і шкіл / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 5 : Міфи і символіка в етнокультурі українців. – С. 33–42.

14. Луцкова С. Поетичні майстерні [Електронний ресурс] / С. Луцкова. – Режим доступу : <http://maysterni.com/user.php?id=3146>.

15. Марк М. Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипов / М. Марк , К. Пирсон ; пер. с англ. под ред. В. Домнина, А. Сухенко. – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.

16. Морено Якоб Леви. Психодрама / Я. Морено ; пер. с англ. Г. Пимочкиной, Е. Рачковой. – 2-ое изд., испр. – М. : психотерапія, 2008. – 496 с.

17. Прус Л. В. «Пташина символіка людського життя» в ліриці В. Голубородька (на матеріалі поезії «Дала мені мати серце...») [Електронний ресурс] / Л. В. Прус. – Режим доступу : <http://masters.kubg.edu.ua/index.php/gi/article/view/85#.VN3ZudKsWuJ>.

18. Рязанцева Е. Ю. Вера как экзистенциальный ресурс личности в преодолении кризиса / Е. Рязанцева // Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Київ, 2011. – Том 11. – Вип. 4. – Ч. 2. – С. 218–225.

19. Стефанець О. Оксана Тиховська: «В житті, як у казці, щаслива кінцівка залежить від правильного рішення» [Електронний ресурс] / О. Стефанець // газета «Наш Ужгород». – № 8. – Жовтень, 2015. – Режим доступу : <http://nedilya.net/2015/10/08/оксана-тиховська-в-житті-як-у-казці-щ>.

20. Фрейд З. Психологические этюды / З. Фрейд. – Минск : Беларусь, 1991. – 606 с.

21. Хухлаева О. В. Психология развития: молодость, зрелость, старость : учебное пособие / О. В. Хухлаева. – 3-е издание, стереотипное. – Москва : Академия, 2006. – 208 с.

22. Чепелева Н. В. Особистий довід суб'єкта у контексті психологічної герменевтики / Н. В. Чепелева // У кн.: Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії [за заг. ред. В. О. Татенка]. – К. : Либідь, 2006. – С. 280–302.

23. Штепа О. С. Психологічна ресурсність у структурі суб'єктності особистості [Електронний ресурс] / О. С. Штепа // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 27. – С. 661–675. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_27_57.

24. Штепа О. С. Особливості смисложиттєвих орієнтацій осіб з різним рівнем сформованості психологічної ресурсності / О. С. Штепа // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2012. – № 1032. – Вип. 50. – С. 40–44.

25. Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг. – Москва : Ренессанс, 1991. – 300 с.

26. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : Монографія / Нац. акад. пед. наук України, Інст соціальної і політичної психології ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. – К., 2012. – 512 с.

27. Mead G. H. Mind, self, and society. From the standpoint of a social behaviorist / G. H. Mead. – Chic.: Univ. Press, 1946. – 401 p.